

Investigation of Cyber Bullying Tendencies of 8th Grade Students in Terms of Various Variables: The Case of Adapazarı District of Sakarya Province

Cüneyt Öztürk¹

Sakarya University Institute of Educational Sciences Turkish and Social Sciences Education Department Social Studies Education Graduate Student

ABSTRACT

In this study, it has been tried to determine the cyberbullying tendencies of the students who are studying at the 8th grade in the 2017-2018 academic year in Adapazarı district of Sakarya province. The screening model was used in this study. In this study, 722 (386 girls, 336 boys) students were determined as samples. In this study, 24-item cyber bullying scale developed by Arıca, Kinay and Tanrıku (2012) was used. As a result of the analysis of the data obtained, it was seen that the cyber bullying tendencies of male students were significantly higher than the female students' cyberbullying tendencies. It was determined that the cyberbullying scores of the students who were at the 8th grade level in public schools and private schools were similar. Cyber bullying tendencies of students with high level of internet skills; It was found that the students who had the ability to use the internet at a medium level were higher than the cyberbullying tendencies. It has been observed that as the daily internet usage period of the students increased, the trend of cyberbullying has increased. In addition, it was found that cyberbullying tendencies did not differentiate economic levels of students.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 18.04.2019

Received in revised form: 27.04.2019

Accepted: 06.05.2019

Available online: 07.05.2019

Article Type: Standard Paper

Keywords: Cyber Bullying, Socioeconomic Level, Gender, Internet Use Skills

© 2019 JIETP All rights reserved

Extended Summary

1. Introduction

In the historical process, people have shown aggressive behavior in different ways. Especially those who wanted to harm the target people or groups carried out the aggression through violence and bullying. The concept of bullying may be defined as the intentional and continuous negative behavior of a person or group of other people or persons. To mention the bullying, the target person, in other words, the victim must not be able to defend himself and the power imbalance between the victim and the tyrant must be found. The criterion is that the victim is capable of defending himself / herself as a tyrant.

A new dimension has been added to bullying, especially with the spread of mass media. Individuals who are now aggressive through bullying have become vulnerable to people and groups at the target, outside the physical environment. Bullying has become increasingly widespread in the virtual

*Bu çalışma 30 Ocak-2 Şubat 2019 tarihleri arasında Nevşehir'de düzenlenen 2.Uluslararası Sosyal Bilimleri Kongresinde (USBK 2019) sözlü bildiri olarak sunulmuştur

¹ Corresponding author's address: Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Sakarya/Türkiye
e-mail: ccuneytozturk@gmail.com

environment, especially with the use of internet and social media platforms. This new is called cyber bullying

Nowadays, cyber bullying has become so widespread that the time and place size has changed greatly and this aggression has threatened almost all of humanity. In this context, there is a great deal of work on what is cyberbullying worldwide, its causes, effects and how it can be tackled. It is necessary to focus more on the effects on the individuals in the 8th grade of middle school, which corresponds to the transition period to adolescence. In this context, it is considered appropriate to start by determining the situation and determining its prevalence.

This study was carried out in order to reveal the cyberbullying tendencies of the 8th grade students in the Adapazari District of Sakarya Province according to the above mentioned factors according to the variables of gender, type of school, socio-economic level, the time spent on the internet and the ability to use the internet. It is thought that the research is important in terms of present situation and prevalence of cyberbullying among students at 8th grade level. It is foreseen that revealing the current situation will contribute to the solution of cyberbullying problems.

In this study, it was aimed to determine the level of cyberbullying tendencies of Grade 8 students. In addition, students' cyberbullying tendencies; gender, type of school, internet use skills, time spent on the Internet and the economic level of differentiation according to other sub-objectives of the research.


2. Method

In the research, cross-sectional scanning method was used. The population of the study consisted of 4209 students studying in 8th grade in Adapazari district of Sakarya in 2017-2018 academic year. The sample consisted of 722 students studying in 8th grade in Adapazari district. 386 students are female, 336 are male. 611 of the students participated in public schools and 109 of them attended private schools. The schools in which the study was conducted and the students in these schools were selected by the random method. Cyber Bullying Scale, developed by Arıcak, Kınay and Tanrikulu (2012) was used as data collection tool in the study. The scale consists of 24 items with a four-point Likert type rating. Never, sometimes, most of the time and always. The data were analyzed by using en Statistical Package for Social Sciences (SPSS / 21). In order to ensure reliability and validity, the data entered before the analysis were checked and the data entered incorrectly were corrected. In the analysis of the data, ANOVA test was applied for the effect of gender and school type variables on the scale scores, T-test, socio-economic level and the ability to use internet on scale scores.

3. Results and Discussions

In this study, it was found that cyber bullying scores of the 8th grade students of secondary school showed a significant difference according to gender. According to this finding, female students have less cyber bullying than male students. In this study, it was concluded that there was no statistically significant difference between the average scores of the 8th grade middle school students according to the school type variable. In the research, it was determined that the scores of the 8th grade students in the secondary school according to their internet usage skills differed from the Cyber Bullying Scale. According to this, cyber bullying scores of the students who are at the intermediate level of internet use were low compared to the students with low and high skills. As a result of this research, a significant difference was found between the internet usage periods and the scores of the 8th grade students in the middle school on the cyber bullying scale. According to this, cyberbullying levels of 8th grade students vary according to internet usage period. Students who have 1-2 hours of internet usage are less likely to have cyber bullying than other students. As a result, the increase in daily internet usage increases cyberbullying behavior. According to the socio-economic level of the 8th grade students in the middle school, there was no significant difference between the scores of cyber bullying scale.

8. Sınıf Öğrencilerinin Siber Zorbalık Eğilimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Sakarya İli Adapazarı İlçesi Örneği

Cüneyt Öztürk¹ 

Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Öğrencisi

ÖZ

Bu çalışmada Sakarya İli Adapazarı İlçesinde 2017-2018 eğitim-öğretim yılında 8.sınıf düzeyinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin siber zorbalık eğilimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmada 722 (386 kız, 336 erkek) öğrenci örneklem olarak belirlenmiştir. Çalışmada Arıcak, Kınay ve Tanrıku (2012) tarafından geliştirilen 24 maddeden oluşan siber zorbalık ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizi sonucunda, erkek öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerinin, kız öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerine göre anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür. Devlet okullarında ve özel okullarda 8. sınıf düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin siber zorbalık puanlarının benzer olduğu belirlenmiştir. Yüksek düzeyde internet kullanma becerisine sahip öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerinin; orta düzeyde internet kullanma becerisine sahip öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin günlük internet kullanım süresi arttıkça siber zorbalık eğilimlerinin arttığı görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin aylık ortalama gelir düzeylerine siber zorbalık eğilimlerinin farklılaşmadığı bulunmuştur.

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihiçesi:

Alındı: 18.04.2019

Düzeltilmiş hali alındı: 27.04.2019

Kabul edildi: 06.05.2019

Çevrimiçi yayımlandı: 07.05.2019

Makale Türü: Standart Makale

Anahtar Kelimeler: Siber Zorbalık, Sosyoekonomik Düzey, Cinsiyet, İnternet Kullanım Becerisi

© 2019 JIETP Tüm hakları saklıdır

1. Giriş

Tarihsel süreçte insanlar saldırgan davranışları farklı yollarla göstermiştir. Özellikle hedefteki kişi veya gruplara zarar vermek isteyenler saldırganlığı şiddet ve zorbalık yoluyla gerçekleştirmişlerdir.

Zorbalık kavramı, bir kişinin veya grubun başka kişinin veya kişilerin kasıtlı ve sürekli olarak olumsuz davranışlarına maruz kalması şeklinde tanımlanabilir. Zorbalıktan bahsedilmesi için hedefteki kişinin yani kurbanın kendisini savunamayacak durumda olması ve mağdur ile zorba arasında güç dengesizliğinin bulunması gerekir. Kişilerin 'zorba' ya da 'mağdur' olarak ifade edilmesinde söz konusu kıstas, mağdurun kendini savunup karşılık veremeyecek durumunda bulunup bulunmamasıdır (Olweus, 1992:11; Pişkin, 2002:6).

Zorbalığın fiziksel davranış olarak kendini gösterdiği davranışlar (örneğin tokat, yumruk, tekme atma gibi darp içeren davranışlar) hem zorbalık hem de şiddet uygulamak şeklinde olabilir. Fakat zorbalığın darp içermeyen şiddetten farklı davranış türleri vardır. Örneğin; isim takma, dalga geçme, kızdırma, alay etme, iftira atma, kötü söz söyleme, itibarsızlaştırma, dışlama, arkadaş grubuna almama, söylenti çıkarma, yalnız bırakma, dedikodu yapma bunlar arasındadır. Zorbalığın ortaya çıkma biçimleri de bir çeşit saldırganlık içermesine rağmen şiddet öğeleri barındırmadığından fiziksel içerikli zorbalık olarak kabul edilmemektedir. Bu bağlamda birçok şiddet türü de (örneğin fiziki güçleri birbirine eşit ve sebebi

ne olursa olsun dövüşen iki kişinin birisinin diğerinin canını yakması ya da sokakta çocuklar arasında meydana gelen kavgalarda çocukların karşılıklı birbirlerine vurmaları) zorbalık olarak tanımlanmamaktadır (Pişkin, 2002: 5). Öte yandan zorbalığın uluslararası düzeyde medyada yer almasına neden olay 1980’de Norveç’te 9-13 yaşlarındaki 3 çocuğun yaşlılarının baskısıyla intihar etmesidir (Olweus, 1991; aktaran Ma, Stewin ve Mah, 2001:2).

Özellikle kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile birlikte zorbalığa yeni bir boyut eklenmiştir. Artık zorbalık yoluyla saldırganlık gösteren bireyler hedefteki kişi ve gruplara fiziki ortam dışında da zarar verebilir hale gelmişlerdir. Zorbalık, özellikle internet ortamı ve sosyal medya platformlarının kullanımının yaygınlaşması ile sanal ortamda giderek yaygınlaşan bir hal almıştır. Bu yeni haline siber zorbalık adı verilmektedir (Sakallı, 2015:85)

Günümüzde siber zorbalık o kadar yaygın hale gelmiş, zaman ve mekân boyutu büyük değişim göstermiş ki bu saldırganlık hemen tüm insanlığı tehdit eder duruma gelmiştir. Bu bağlamda, son dönemlerde tüm dünyada siber zorbalığın ne olduğu, nedenleri, etkileri ve bununla nasıl mücadele edilebileceği gibi hususlar üzerinde yoğun çalışmalar yapılmaktadır. Ergenliğe geçiş dönemine denk gelen, ortaokul 8. sınıf kademesinde yer alan bireylere etkileri üzerinde daha fazla durulması gerekmektedir. Bu bağlamda öncelikle durum tespiti yapmakla ve yaygınlığını saptamakla işe başlanılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Çevrimiçi platformların yaygınlaşması kullanıcılara bilgiye ulaşma ve iletişim imkânları sağlama açısından özgürlük sunmaktadır. Bilgiye ulaşma ve iletişim özgürlüklerinin kullandığı bilişim araçları günlük hayatın vazgeçilmez unsurları haline gelmiştir. Çevrimiçi platformların yaygınlaşmasının hemen tüm yaş gruplarına katkılar sunduğu bilinmektedir. Özellikle dijital çağa doğmuş çocuk ve gençler arasındaki yaygın kullanımın onlara farklı alanlarda katkısının olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca, gençlerin günümüzde yeni arkadaşlıklarını genelde çevrimiçi platformlarda kurdukları bilinmektedir. Ancak bu olumlu katkıları yanında çevrimiçi platformların bilinçsiz ve sorumsuz kullandığında olumsuz yanlarının olduğu da aşikârdır. Özellikle sorumsuz kullanım siber zorbalığın en önemli nedenidir.

Siber zorbalık kavramı literatüre 2000’li yıllarda girmiştir. Bu bağlamda söz konusu kavramı literatüre kazandıran Kanadalı Eğitim Bilimci Belsey’dir. Belsey, 2000’li yıllardaki çalışmalarında bu kavrama yer vermiştir (Lacey, 2007:12). Siber zorbalığı “dijital saldırganlığın çevrimiçi platformlarda yapılması” olarak ifade etmiştir. Willard (2005) ise siber zorbalığı bilişim teknolojileri ile hedefteki kişilere onur kırıcı iletiler göndermek ve dijital saldırganlık yaparak zarar verme davranışı olarak tanımlamıştır.

Dijital saldırganlık davranışını kolaylaştıran unsur bilişim teknolojilerinin yaygın kullanımınıdır. Çünkü bilişim teknolojileri, kullanıcıların kimliklerini gizlemesine, yüzlerinin karşıdaki kişi tarafından görülmesine engel olmasına ve fikirlerini anlık olarak her hangi bir denetim mekanizmasına takılmadan hedefe ulaştırmalarına zemin hazırlayarak siber zorbalığa neden olmaktadır (Munro, 2002:15). Özellikle çevrimiçi platformlarda tehdit ve hakaret öğelerinin aynı anda birçok kullanıcıya hızlı şekilde gönderilebilir olması siber zorbalık davranışlarını yaygınlaştırmaktadır. Diğer yandan, bu tür paylaşımlar bilişim araçlarında kopyalanabilmesi nedeniyle çevrimiçi platformlarda birçok kullanıcının görebileceği kadar uzun süre kalmaktadır. Ayrıca hedefteki kişi ile siber zorbanın aynı fiziki ortamda olmaması siber zorbanın herhangi bir yaptırım ile karşılaşmayacağını düşünmesine yol açmaktadır (Lenhart, 2007:20).

Saldırganlık davranışlarından olan zorbalık, günlük yaşamda birçok ortamda olduğu üzere eğitim-öğretim ortamında da görülmektedir. Çocuklar ve gençler arasında fiziksel zorbalık davranışları zaman zaman gözlenmektedir. Son dönemlerde okullarda siber zorbalık davranışı da giderek yaygınlaşmaktadır. Siber zorbalığın özellikle okullarda yaygınlaşmasının sebebi olarak yozlaşan ve yıpranan arkadaşlık bağları gösterilmektedir. Bilhassa duygusal ilişkisi olan ergenlerin bazılarının, yaşadıkları ayrılığın sonrasında intikam alma ve zarar verme kastı ile siber zorbalık davranışları sergiledikleri gözlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin bir kısmının kıskançlıktan, bir kısmının farklı kültür ve kimliklere karşı önyargılı olmalarından, bir kısmının ise fiziki olarak kendilerini güçsüz buldukları

arkadaşlarına zarar vermek istemelerinden dolayı siber zorbalık yaptıkları belirtilmektedir (Hoff ve Mitchell, 2009:653).

Willard (2004), siber zorbalığın ortaya çıkma biçimlerini (Siber zorbalık türlerini) aşağıdaki gibi belirtmektedir.

- Çevrimiçi platformlarda kavga etme (flaming): Hedefteki kişi veya kişileri rencide edici ve itibarsızlaştırıcı mesajları doğrudan hedefe gönderme.
- Zarar verme (harassment): Mağdura zarar verecek mesajları doğrudan gönderme.
- İftira (denigration): Hedefteki kişinin sosyal ilişkilerine zarar vermek için mağdurun dedikodusunu yapma.
*Başka bir kimliğe bürünme (impersonation): Hedefteki kişinin saygınlığını zedeleyecek onu aşağılayacak mesajları başka kullanıcılara o kişi adına gönderme.
- Başkasının bilgilerini çevrimiçi platformlarda izinsiz paylaşma (outing/trickery): Mağdurun mahremiyetini ortaya çıkaracak mağdurun özel bilgilerini sanal ortamda yayma, videolarını ve fotoğraflarını diğer kullanıcılara gönderme veya hedefteki kişiye şantaj yaparak hedefteki kişinin özelini paylaşmaya zorlamak.
- Siber taciz (cyberstalking): Sosyal medya veya çevrimiçi oyunlarda hedefteki kişiyi tehdit ve taciz etme.
- Dışlama (exclusion): Anlık mesajlaşma uygulamalarda bulunan gruplarda mağdurun yazdıklarına cevap vermeme.

Bilişim araçlarının kullanım amacı aynı zamanda siber zorbalığın nasıl gerçekleştiği sorusuna da yanıt olmaktadır. Siber zorbalık araçlarına örnek olarak; mobil telefonlar, metin mesajları, sohbet odaları, bloglar, anlık mesajlaşma uygulamaları, e-posta, sosyal medya, forum siteleri, çevrimiçi oyunlar verilebilir (Smith, vd., 2006:10; Rogers, 2010:16).

Siber zorbalığın kayıt altına alınan ilk örneği 1999'da Colorado Eyaletindeki (ABD) bir okulda gerçekleşmiştir. Bu olayda çevrimiçi bilgisayar oyunundaki şiddet barındıran rollerden etkilenen öğrencilerin çevrimiçi yazışmalarında hakaret ettikleri ve saldırganlık içerikli sitelere girdikleri ortaya çıkmıştır (Horzum ve Ayas, 2013:9).

Bugüne kadar zorbalık ve siber zorbalıkla ilgili pek çok araştırma yapılmıştır. Siber zorbalık ile ilgili araştırmalarda siber zorbalığın geleneksel zorbalıkla ilişkisi en çok incelenen konudur. Araştırmacıların bir kısmı (Syts, 2004; Li, 2007;) siber zorbalık türlerinin geleneksel zorbalığın devamı olduğunu ifade ederlerken, bir kısmı (Strom ve Strom, 2005) ise geleneksel zorbalığın siber zorbalıktan farklı olduğunu belirtmişlerdir. Patchin ve Hinduja'ya (2006) göre geleneksel zorbalıkta fiziki üstünlük, siber zorbalıkta teknolojik becerilerin seviyesi güç eşitsizliğine neden olmaktadır.

Strom ve Strom (2005)'a göre, geleneksel zorbalıkta hedefteki kişi fiziki ortamı terk ettiğinde zorba davranışlardan kaçabilmektedir. Siber zorbalıkta ise hedefteki kişi zamandan ve mekândan bağımsız olarak siber zorbalık davranışlara maruz kalmaktadır. Bauman (2007) ise hedefteki kişiye zarar verecek fotoğrafların ve videoların kısa sürede çevrimiçi platformlarda yayılması nedeniyle siber zorbalığın, geleneksel zorbalıktan daha ciddi sonuçları olduğunu belirtmiştir.

Ybarra ve Mitchell'in (2004) Amerika Birleşik Devletleri'nde internet kullanan ortaokul öğrencileri arasında yaptığı çalışmada öğrencilerin %20'sinin siber zorbalığa tanık veya zorba olarak dâhil oldukları; %4'ünün siber mağdur olduğu, %12'sininin zorba davrandığı, %3'ünün hem mağdur hem zorba olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ortaokul öğrencilerinin katıldığı bir başka çalışmada ise katılımcıların %11'inin son bir ay içerisinde en az bir kez siber zorbalığın hedefi olduğu; %4'ünün zorba davrandığı; %7'sinin hem zorba hem de mağdur olduğu tespit edilmiştir (Kowalski ve Limber, 2007).

Mishna (2010) tarafından Kanada'da ortaokul ve lise öğrencilerinin katılımıyla yapılan bir çalışmada öğrencilerin %45'inin siber mağdur olduğu, %30'unun çevrimiçi platformlarda zorba davrandıkları belirlenmiştir. Yine Kanada'da ortaokul öğrencileri ile yapılan çalışmada öğrencilerin %25'nin

zorbaliğın hedefi olduğu, %17'sinin çevrimiçi platformlarda zorbalık yaptığı, %55'sinin ise zorbalığa tanık olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Li, 2006).

Çin'de siber zorbalığın etkileri ve yaygınlığını belirlemek amacıyla lise öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada (Zhou, vd., 2013) katılımcıların %35'inin çevrimiçi platformlarda siber zorbalık yaptığı, %60'ının son beş ay içerisinde siber zorbalığın hedefi olduğu, %25'inin hem siber zorbalığın hedefi olduğu hem de siber zorbalık yaptığı bulgularına ulaşılmıştır. Ayrıca katılımcıların %37'sinin siber zorbalığa tanık olduğu da belirlenmiştir. Belçika'da yapılan bir araştırmaya göre öğrencilerin %11'inin siber zorbalığın hedefi olduğu, %18'nin siber zorbalık türlerini uyguladığı, %28'sinin hayatında en az bir kez siber zorbalığa tanık olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Öte yandan araştırmaya katılan öğrencilerin önemli bir bölümü siber zorbalığı "büyük bir sorun" olarak ifade etmiştir (Vandebosh ve Van Cleemput, 2009).

Colorado (ABD)'de Williams ve Guerra (2007) tarafından 5. 8. ve 11. sınıf öğrencileri ile yapılan çalışmada siber zorbalığın yaşanma durumunun %9 civarında olduğu bulunmuştur. Sınıflar bazında araştırma yapıldığında 5. sınıflarda zorbalığın yaşanma oranının %5, 8. sınıflarda %13 ve 11.sınıflarda %10 olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırma sonucunu destekleyen ve ortaokul öğrencilerinin katıldığı başka bir araştırmada (Kowalski ve Limber, 2007) ise 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin 6. sınıf öğrencilerine göre siber zorbalık davranışlarının iki kat daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan Tokunaga (2010) siber zorbalığın en yaygın olduğu öğrencilerin 7. ve 8. sınıf öğrencileri olduğu belirlemiştir.

Türkiye'de siber zorbalık içeren davranışların nedenlerini, yaygınlığını, sonuçlarını ve ilişkili olduğu değişkenlerle bağlantısını ortaya çıkarmak amacıyla 2007'den günümüze kadar yapılan çalışmaların niceliği ve niteliği her geçen gün artmaktadır. Ortaöğretim öğrencinin katılımı ile yapılan bir çalışmada katılımcıların %30'unun siber zorbalığın hedefi olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Erdur, Baker ve Kavşut, 2007). Ayas ve Horzum (2012) tarafından yapılan araştırmada ortaokul öğrencilerinin %18'inin siber zorbalığın hedefi olduğu, %11'inin ise siber zorbalık davranışlarını sergilediğini saptanmıştır.

Serin (2012), tarafından yapılan çalışmada, ortaokul öğrencilerinin %11'inin siber zorbalığın hedefi olduğu, %9'unun ise siber zorbalık davranışlarını sergilediği belirlenmiştir. Baştürk- Akça, Sayımer ve Ergül (2015) tarafından yapılan çalışmada, 7. ve 8.sınıf öğrencisi olan katılımcıların %9'unun siber zorbalığın hedefi olduğu, %7'sinin siber zorbalık yaptığı ve hem siber zorba hem de siber mağdur olanların oranının %7,5 olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Siber zorbalıkla ilgili yapılan çalışmalarda, siber zorbalığın mağdurları olumsuz etkilediği ortaya çıkmıştır. Eğitim hayatının yanı sıra sosyal ve psikolojik yaşamı da olumsuz etkileyen sonuçları tespit edilmiştir. Siber zorbalığın hedefi olan kişilerde; suç işleme eğilimi, depresyon, hayal kırıklığı, madde kullanımı, öfke, korku, üzüntü, stres, kaygı, yalnızlık, arkadaş ilişkilerini yürütememe, iletişim kuramama, gergin olma, kendini çaresiz ve kötü hissetme, akademik başarısızlık, derse karşı dikkat eksikliği, sürekli okul devamsızlığı ve intihar girişimine kadar varabilen pek çok olumsuz sonucun ortaya çıktığı anlaşılmıştır (Hinduja ve Patchin, 2009; Raskauskas ve Stoltz, 2007; Mitchell, Ybarra ve Finkelhor, 2007; Beran ve Li, 2005).

Türkiye'de görsel ve yazılı medyada yer alan haberlerden özellikle okullarda şiddet, saldırganlık, zorbalık gibi olayların arttığının anlaşılması üzerine Milli Eğitim Bakanlığı tarafından çalışma başlatmıştır. Öğrencilerin güven ortamı içinde eğitim kurumlarına devam edebilmelerini sağlamak ve eğitim sisteminden istenilen başarıyı elde edebilmek amacıyla koruyucu ve önleyici çalışmalar bağlamında zorbalıkla ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Bu bağlamda 2006 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan 1324 sayılı Okullarda Şiddetin Önlenmesi konulu genelge önemlidir. Bu genelgede "Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Eylem Planı İl Yürütme Komisyonu" kurulması, aynı komisyonların ilçelerde ve okullarda da kurulması, bu komisyonların Şiddet Eylem Planlarını hazırlayıp dönem sonunda planlarına göre gerekli raporları oluşturmaları esasını ortaya koyulmuştur (MEB, Okullarda Şiddetin Önlenmesi Genelgesi, 2006:1).

Dünya’da ve Türkiye’de siber zorbalığı konu edinen çalışmaların sonuçları incelendiğinde; siber zorbalığın özellikle ortaokullarda küçümsenmeyecek oranlara ulaştığı ve ciddi bir sorun oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Bu araştırma, yukarıda belirtilen hususlardan hareketle Sakarya İli Adapazarı İlçesi’nde ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin cinsiyet, okul türü, sosyo-ekonomik düzey, internette geçirilen süre ve interneti kullanma becerisi değişkenlerine göre siber zorbalık eğilimlerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın 8. sınıf düzeyindeki öğrenciler arasında siber zorbalığın mevcut durumunun ve yaygınlığının ortaya koyulması bağlamında önemli olduğu düşünülmektedir. Mevcut durumun ortaya çıkarılmasının siber zorbalığa bağlı sorunlarının çözümüne katkı yapacağı öngörülmektedir.

Bu çalışmada 8. Sınıf öğrencilerinin siber zorbalık eğilimlerinin düzeyini tespit etmek amaçlanmıştır. Ayrıca öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerinin; cinsiyete, okul türüne, internet kullanma becerisine, günde internette geçirilen süreye ve ailenin ortalama gelir düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırmanın diğer alt amaçlarıdır.

2.Yöntem

2.1.Araştırmanın Modeli

Çalışmada nicel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Veriler tarama modeline uygun bir şekilde toplanmış, 8. sınıf öğrencilerinin siber zorbalık eğilimleri farklı değişkenler açısından incelenmiş ve tarama modeli uygulanmıştır. Genel tarama modelleri birden fazla elemandan meydana gelen bir evrende, evren hakkında genel bir kanıya ulaşmak hedefiyle evrenin tamamıyla da ondan alınacak bir grup örnek veya örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleri şeklinde tanımlanmaktadır (Karasar, 2009:79).

2.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Sakarya ili Adapazarı ilçesinde 8. sınıfta öğrenim gören 4209 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem ise Adapazarı ilçesinde 8. sınıfta öğrenim gören 722 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin 386’sı kadın, 336’sı erkektir. Araştırmaya katılan öğrencilerin 611’i devlet okullarında, 109’u özel okullarda öğrenim görmektedir. Araştırmanın yürütüldüğü okullar ve bu okullardaki öğrenciler yansız-random yöntemiyle seçilmiştir.

2.3 Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak Arıca, Kınay ve Tanrıku (2012) tarafından geliştirilen ‘Siber Zorbalık Ölçeği’ kullanılmıştır. Ölçek ‘hiçbir zaman, bazen, çoğu zaman ve her zaman’ olmak üzere dörtlü likert tipi bir derecelendirmeye sahip olup 24 maddeden oluşmaktadır.

Ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği üzerine yapılan çalışmada ölçeğin iç tutarlık güvenirlik katsayısını hesaplamak için Cronbach Alfa analizi, test-tekrar–test güvenirlik katsayısını hesaplamak için ise Spearman Rho korelasyon tekniği kullanılmıştır. İchtutarlık güvenirliğini hesaplamak için kullanılan Cronbach Alfa analizi sonucunda katsayı .95 olarak; test-tekrar–test güvenirlik katsayısını hesaplamak için ise Spearman Rho korelasyon tekniği sonucunda katsayı .70 olarak bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre araştırmacılar ölçeğin iç tutarlık ve test-tekrar-test güvenirlik çalışması bakımından güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Manap, 2012:45)

Siber zorbalık ölçeğinin faktör yapısının uygulanan örneklemde doğrulanıp doğrulanmadığını kontrol amacıyla DFA analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucunda uyum indeksleri değerlerinin ($\chi^2=1670.67$, $sd=248$, $p=0.00$ RMSEA=.094, NFI=.86, NNFI=.87, CFI=.88,IFI=.88, RFI=.85, and SRMR=.075) iyi uyum düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı da .86 olarak saptanmıştır.

2.4 Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler “Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paket Programı”(SPSS/21) kullanılarak analiz edilmiştir. Güvenirliği ve geçerliği sağlamak amacıyla analiz öncesinde girilen veriler kontrol edilmiş ve hatalı girilen veriler düzeltilmiştir. Araştırmada verilerin analizinde cinsiyet ve okul türü

değişkenin ölçek puanlarına etkisi için T-testi, Sosyo-ekonomik düzey ve interneti kullanma becerisinin ölçek puanlarına etkisi için ANOVA testi yapılmıştır.

3. Bulgular

8. Sınıf öğrencilerinin siber zorbalık ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 1' de verilmiştir.

Tablo 1. 8. Sınıf Öğrencilerinin Siber Zorbalık Ölçeği' nden aldıkları puan ortalamalarına ilişkin istatistiksel bulgular

	N	Min.	Max.	\bar{X}	Ss
Siber Zorbalık	722	24,00	96,00	28,69	9,99

Ölçeğin puan ortalamasına bakıldığında (\bar{X} = 28.69) 8.sınıf öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinin düşük seviyede olduğu bulunmuştur.

8. Sınıf öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre siber zorbalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirlemek için yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları Tablo 2' de verilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Siber Zorbalık Ölçeği' nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	ss	t	sd	p
Kız	386	27,77	9,28	-	720	,008**
Erkek	336	29,74	10,66	2,645		

**p<,01; *p<,05

8.sınıf öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre Siber Zorbalık Ölçeği' nden aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı t-testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin cinsiyetlerine göre siber zorbalık puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur (t= -2,645; p = ,008). Kız öğrencilerin siber zorbalık puan ortalamaları (\bar{X} = 27,77), erkek öğrencilerin siber zorbalık puan ortalamalarından (\bar{X} = 29,74) anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmüştür.

8. Sınıf öğrencilerinin okul türü değişkenine göre siber zorbalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirlemek için yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları Tablo 3' te verilmiştir.

Tablo 3. Okul Türüne Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği' nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin T-Testi Sonuçları

Okul Türü	N	\bar{X}	ss	t	sd	p
Devlet	613	28,46	10,13			
Özel	109	29,95	9,18	-1,428	718	,154

**p<,01; *p<,05

Devlet ve özel okullarda öğrenim gören öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği' nden aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı t-testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda okul türü değişkenine göre öğrencilerin siber zorbalık puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı bulunmuştur (t= -1,428; p = ,154). Başka bir ifadeyle devlet ve özel okullarda okuyan 8.sınıf öğrencilerin siber zorbalık puanları benzerlik göstermektedir.

8. Sınıf öğrencilerinin internet kullanma becerileri değişkenine göre siber zorbalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirlemek için yapılan tek faktörlü varyans analizi (One-way ANOVA) sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. İnternet Kullanma Becerilerine Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamaları

İnternet kul. Becerisi	N	\bar{X}
Düşük	29	31,17
Orta	335	27,27
Yüksek	358	29,81
Toplam	722	28,69

Tablo 5. İnternet Kullanma Becerilerine Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Farklar
Gruplararası	1303,419	2	651,709	6,631	,001**	
Gruplarıçi	70668,705	719	98,287			Orta -Yüksek
Toplam	71972,123	721				

**p<,01; *p<,05

İnternet kullanma becerilerine göre öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda orta düzey internet kullanım becerisine sahip öğrenciler ($\bar{X} = 27,27$) ile yüksek düzey internet kullanım becerisine sahip öğrencilerin ($\bar{X} = 29,81$) siber zorbalık puan ortalamaları arasında orta düzey internet kullanım becerisine sahip öğrencilerin lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur ($F_{2-719} = 6,631$; $p = ,001$).

8. Sınıf öğrencilerinin günlük internet kullanma süreleri değişkenine göre siber zorbalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirlemek için yapılan tek faktörlü varyans analizi (One-way ANOVA) sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Günde İnternet Kullanma Sürelerine Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamaları

Kullanım Süresi	N	\bar{X}
1 saatten az	131	27,75
1-2 saat	268	27,69
3-4 saat	206	28,11
4 saatten fazla	117	33,07
Toplam	722	28,69

Tablo 7. Günde İnternet Kullanma Sürelerine Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Farklar
Gruplararası	2709,210	3	903,070	9,361	,000**	I-II
Gruplarıçi	69262,913	718	96,466			II-III
Toplam	71972,123	721				III-IV

**p<,01; *p<,05 I: 1 saatten az; II: 1-2 saat; III: 3-4 saat; IV: 4 saatten fazla

Günde internet kullanma sürelerine göre öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda günlük internet kullanım süreleri arttıkça öğrencilerin siber zorbalık puan ortalamaları arasında günlük internet kullanım süresi fazla olan öğrencilerin aleyhine istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur. ($F_{3-718} = 9,361$; $p = ,000$).

Günde internet kullanma sürelerine göre öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda günlük internet kullanım süreleri arttıkça öğrencilerin siber zorbalık puan ortalamaları arasında günlük internet kullanım süresi fazla olan öğrencilerin aleyhine istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur. ($F_{3-718}=9,361$; $p = ,000$).

8. Sınıf öğrencilerinin aile gelir durumu değişkenine göre siber zorbalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirlemek için yapılan tek faktörlü varyans analizi (One-way ANOVA) sonuçları Tablo 8' de verilmiştir.

Tablo 8. Ailelerinin Gelir Durumlarına Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamaları

Aylık Gelir	N	\bar{X}
0-1400	71	28,63
1401-2500	230	28,72
2501-3500	203	27,55
3501- ve fazlası	218	29,06
Toplam	722	28,69

Tablo 9. Ailelerinin Gelir Durumlarına Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Farklar
Gruplararası	262,264	3	87,421	,992	,396	
Gruplarıçi	61946,383	718	88,117			
Toplam	62208,648	722				

** $p < ,01$; * $p < ,05$

Ailelerinin gelir durumlarına göre öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda aileleri farklı gelirlere sahip öğrencilerin siber zorbalık puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı bulunmuştur. ($F_{3-718}=,992$; $p = ,396$). Başka bir ifadeyle aileleri farklı gelirlere sahip öğrencilerin siber zorbalık puanları benzerlik göstermektedir.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Yapılan bu çalışmada ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin siber zorbalık puanlarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği saptanmıştır. Bu saptamaya göre kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha az siber zorbalık yaptıkları belirlenmiştir. Bu sonuç erkek öğrencilerin daha fazla zorbalık yaptığını bildiren araştırmaların (Li, 2007; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Slonje ve Smith, 2008; Arıca ve diğ., 2008; Erdur-Baker, 2010; Horzum ve Ayas, 2011; Eroğlu, 2011; Kınay, 2012; Manap 2012; Türkoğlu 2013; Erden, 2015; Süslü, 2016; Şam, 2017; Kök, 2017; Gencer, 2017; Türk, 2018;) sonucuyla örtüşmektedir. Bu durumun çalışmanın yapıldığı ilçedeki aile yapısı ile ilgili olduğu düşünülebilir. Ebeveynlerin erkek çocuklarının zorbaca davranışlarını görmezden gelmesi hatta teşvik etmesi bu davranışları pekiştirmektedir.

Diğer yandan literatüre bakıldığında cinsiyet değişkeninin siber zorbalığı etkilemediği (Ybarra ve Mitchel, 2004; Patchin ve Hinduja, 2006; Slonje ve Smith, 2008); kadınların daha fazla siber zorbalık yaptığı (Wolak, vd., 2007; Kowalski ve Limber, 2007); kadınların zorbalığın hedefi oldukları (Li, 2007; Dehue, vd., 2008; Ortega vd., 2009; Schneider, vd., 2012) yönünde bulgular ortaya koyan araştırmalar da bulunmaktadır.

Bu çalışmada okul türü değişkenine göre ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin siber zorbalık puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında

okul türünün siber zorbalığa olan etkisinin araştırıldığı araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Ancak yine alanyazında devlet okulu öğrencilerinin özel okul öğrencilerine göre daha fazla siber zorbalık mağduru olduklarına yönelik bulgulara ulaşılan araştırmalar (Topçu, vd., 2008; Dempsey, 2009; Mark ve Ratliffe, 2011; Süslü, 2016) da mevcuttur. Diğer yandan siber zorbalık yapma ile okul türü arasındaki ilişki; okul güvenliği, okuldan internete erişim imkânı, okul iklimi, okulların psikolojik özellikleri, cep telefonu kullanımına ilişkin sınırlamanın olup olmadığı gibi çeşitli değişkenler ile birlikte ele alınarak incelendiğinde bu konun anlaşılmasına daha çok katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Süslü, 2016: 98).

Araştırmada ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin internet kullanma becerilerine göre Siber Zorbalık Ölçeği'nden aldıkları puanların farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Buna göre internet kullanma becerisi orta düzeyde olan öğrencilerin siber zorbalık puanları bu becerisi düşük ve yüksek olan öğrencilere göre düşük çıkmıştır. Sakallı, 2015 yılında öğretmen adaylarına yönelik yaptığı araştırmasında internet kullanma becerisi orta düzeyde olan öğretmen adaylarının siber zorbalık eğilim puanlarının internet kullanma becerisi düşük ve yüksek olanlara göre düşük olduğunu belirlemiştir. Farklı kademelerdeki interneti kullanma becerisi düşük öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerinin yüksek çıkması internet kullanma ile ilgili hak ve sorumluluklarının farkında olmamasıyla; interneti kullanma becerisi yüksek öğrencilerin bu eğilimlerinin yüksek çıkması ise kimliklerini gizleme becerilerine güvenmeleriyle ilişkilendirilebilir.

Bu araştırma sonucunda internet kullanım süreleri ile ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin siber zorbalık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Buna göre 8. sınıf öğrencilerinin siber zorbalık düzeyleri internet kullanım sürelerine göre farklılaşmaktadır. İnternet kullanım süresi 1-2 saat olan öğrencilerin, siber zorbalık puanları diğer öğrencilere göre daha düşüktür. Sonuç olarak günlük internet kullanım süresinin artması siber zorbalık davranışlarını da arttırmaktadır. Bu bulgu Topçu (2008) tarafından ortaya koyulan günlük internet kullanım sürelerinin artmasının siber zorbalık eğilimlerini artırdığı; Serin (2012) tarafından ortaya koyulan günde 4 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin, günlük internet kullanım süresi az olan öğrencilere göre daha fazla siber zorbaca davranışlar gösterdiği bulgularıyla örtüşmektedir. Alanyazında da buna benzer sonuçlar ortaya koyan pek çok çalışma (Burnukara, 2009; Çifçi, 2010; Özdemir ve Akar, 2011) bulunmaktadır. Unutulmamalıdır ki internette daha fazla süre geçirilmesi öğrencilerin siber mağdur olmaları ihtimalini (güvenilir olmayan içeriklere erişmeleri, çevrimiçi platformlarda kendilerine zarar verebilecek kişilerle iletişime geçmeleri, çevrimiçi platformlarda kişisel bilgilerini paylaşmaları ve özel bilgilerinin çalınması riski, vb.) daha da yükseltmektedir.

Araştırmada ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyine göre siber zorbalık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Kısacası ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin düşük veya yüksek olması öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerini etkilememektedir. Ulaşılan bu sonuç ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ile siber zorbalık eğilimleri arasında anlamlı bir fark bulunmadığı bulgusuna ulaşılan araştırmaların (Çakır-Balta ve Horzum, 2008; İnan, 2010; Gençer, 2011) sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Bu durum internete erişimin kolay olmasına ve akıllı telefonların yaygınlığına bağlanabilir. Greenfield (1999) internet bağımlılığının nedenlerinden birini internete kolay ulaşılması olarak belirtmiştir (akt: Günüş, 2009). Diğer yandan bazı araştırmacılar (Park, vd., 2008; Günüş, 2009) ise üst ekonomik sınıftakilerin siber zorbalık eğilimlerinin daha fazla olduğunu ifade etmektedirler.

Sonuç olarak bu araştırmada ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin siber zorbalık eğilimlere sahip oldukları belirlenmiştir. Öğrencilerin siber zorbalık eğilimleri cinsiyet, interneti kullanma becerisi ve internette geçirilen süre açısından farklılık göstermekte, okul türü ve sosyo-ekonomik düzey açısından ise farklılık göstermemektedir.

Bu araştırma tarama araştırma yönteminin sınırlılıklarını içermektedir. Araştırmada ele alınan değişkenler arasında sebep-sonuç ilişkilerinden bahsetmek doğru değildir. Araştırmada kullanılan ölçekler öz bildirim dayalı olup ölçümler sadece 8. Sınıf öğrencilerinin kendisinden alınmıştır.

Ölçeklerin uygulanmasında 8. Sınıf öğrencilerinin isimleri alınmamasına rağmen siber zorbalık eğilimlerinin sosyal çevre tarafından onaylanmaması nedeniyle 8. Sınıf öğrencilerinin yanıtlarında sosyal kabul edilme kaygısının etkisi olduğu düşünülebilir. Bu nedenle daha sonra yapılacak araştırmalarda akran, öğretmen bildirimleri ve ebeveyn tarafından farkındalığın ölçülmesi önemli olacaktır

Araştırma sonuçlarından çıkarım yapıldığında şu öneriler getirilebilir: Alanyazında daha az çalışma yapıldığı gözlemlenen ortaokul ve ilkokul öğrencilerine yönelik siber zorbalıkla ilgili çalışmalar yapılmalıdır. Öğrencilere güvenli ve sorumlu internet kullanımı konusunda bilgilendirme çalışmaları yapılabilir ve erkek öğrencilerin bu çalışmalara daha fazla katılım göstermeleri sağlanmalıdır. Siber zorbalığa yönelik eğilimler nitel çalışmalarla daha derinlemesine incelenip araştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Arıca, O. T., Tanrıkulu, T., & Kınay, H. (2012). Siber Mağduriyet Ölçeği'nin İlk Psikometrik Bulguları. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(11),
- Ayas, T, ve Horzum, M.B. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba Ve Mağdur Olma Durumu. *İlköğretim Online*, 11(2), 369-380.
- Ayas, T. & Pişkin, M. (2011). Lise Öğrencileri Arasındaki Zorbalık Olaylarının Cinsiyet, Sınıf Düzeyi Ve Okul Türü Bakımından İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2), 550-568.
- Bayar, Y. (2010). *Okul Sosyal İklimi İle Geleneksel Ve Sanal Zorbalık Arasındaki İlişkiler: Genelenmiş Akran Algısının Aracılığı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Psikoloji Bölümü / Psikoloji Anabilim Dalı / Gelişim Psikolojisi Bilim Dalı
- Beran, T. & Li, Q. (2005). Cyber Harassment: A Study of New Method for an Old Behavior, *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265-277.
- Betts, L. R. (2016). *Cyberbullying approaches, consequences and interventions*. London:Palgrave Macmillan. doi:10.1057/978-1-137-50009-0
- Burnukara, P. (2009). İlk ve orta ergenlikte geleneksel ve sanal akran zorbalığına ilişkin betimsel bir inceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Çayırdağ, N. (2006). İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Okul Kültürünü Algılayışları İle Zorbalık Eğilimleri Ve Zorbalıkla Baş Etme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü/Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
- Çetinkaya, B. (2010). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Siber Zorbalığın Yaygınlığı. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya
- Çifçi, S. (2010). Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Düzeyleri ile Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü/Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı/Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bilim Dalı.
- Çubukcu, A., & Bayzan, Ş. (2013). Türkiye'de dijital vatandaşlık algısı ve bu algıyı internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile artırma yöntemleri, *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*, 5: 149-174

- Elmas, B. (2016). *Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet AlgıDüzeylerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyon.
- Erdur-Baker, Ö & Kavşut F. (2007). Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık. *Eğitim Araştırmaları (EJER)*, 27, 31-42.
- Erdur-Baker, Ö. (2013). Görünümleri ve İlgili Değişkenleriyle Siber Zorba ve Siber Kurbanlar. 1. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı.
- Eroğlu, Y. (2011). *Koşullu Öz-Değer, Riskli İnternet Davranışları, İnternet Kullanım Sıklığı ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı / Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı.
- Eroğlu, Y. (2014). Ergenlerde Siber Zorbalık ve Mağduriyeti Yordayan Risk Etmenlerini Belirlemeye Yönelik Bütüncül Bir Model Önerisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Gelibolu, M . F., Bayır, E. A., Demiralay, R. ve Akdenizli, İ. (2016). Öğrencilerin Siber Mağduriyet Yaşama Durumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. 3.Uluslararası Eğitimde Yeni Yönelimler Konferansı, 107-115
- Gürgün, S. ve İşman, A. (2008). Özel okullarda öğrenim gören ilköğretim öğrencilerini internete yönelik tutum ve düşünceleri (Acarkent Doğa Koleji örneği). 8. Uluslararası Eğitim Teknolojileri Konferansı, Anadolu Üniversitesi, 3(3), Makale No: 01 ISSN: 2146-9199.
- Hague , B. N. and Loader, B. D. (2005). Digital democracy: an introduction. Hague,B. N. and Loader, B. D. (Ed.), Digital democracy: discourse and decision making in the information age (p. 3-22). London: Taylor & Francis.
- Hinduja, S.& Patchin, J.W. (2009). *Bullying Beyond the Schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying*, California: Carwin Pres.
- Hinduja, S., ve Patchin, J. W. (2015). *Bullying beyond the schoolyard preventing and responding to cyberbullyin*. USA: Corwin.
- Horzum, M.B & Ayas, T. (2014) Orta Öğretim Öğrencilerin Psikolojik Belirtilere Göre Sanal Zorba Ve Sanal Mağdur Düzeylerinin Yordanması. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1 (2) , 21-36.
- Kartal, H. ve Bilgin, A. (2007), "İlköğretim Öğrencilerine Yönelik Bir Zorbalık Karşıtı Program Uygulaması: Okulu Zorbalıktan Arındırma Programı", *Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi*, 3(2),207-227
- Karasar, N. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemi. 21. baskı. Ankara, Nobel Yayınevi
- Kavuk, M. ve Keser, H. (2015). İlköğretim Okullarında Siber Zorbalık. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 31(3), 520-535.doi:10.16986/HUJE.2015014222.
- Kuzu, A., Odabaşı, H.F. & Günüç, S. (2013). Evaluation of a Social NetworkActivity within the Scope of the Digital Citizenship. *World Journal on Educational*
- Küçük, S. (2016). Siber Zorbalık Ölçeği Türkçe Uyarlaması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Manap, A. (2012). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileri Ve Siber Zorbalık: Samsun İli Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Ondokuz Mayıs Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.

- Metli, G. (2017). Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve İnsani Değerleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul
- Muslu G.K. ve Bolişik B. (2009). Çocuk ve gençlerde internet kullanımı. TAFP reventive Medicine Bulletin,, 8 (5): 445-450
- Olweus, D. (1992). *Bullying Among School-Children: Intervention and prevention*, InR. Peters, R. Mc Mahon & V. Quinsey (Eds), *Aggression And Violence Throughout The Life Span*, Newburry Park, CA, Sage.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at School: What We Know and What We can Do?* Oxford and Cambridge, MA: Blackwll Publishers
- Olweus, D. (1999). *The Nature of Scholl Bullying: ACross National Perspective*. London and NewYorkRoutledge
- Padır, M. A., Eroğlu, Y., ve Çalışkan, M. (2015). Ergenlerde öznel mutluluk ile siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction ve Cyberbullying*, 2(1), 32-51.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler Ve Alınabilecek Önlemler, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2, 531-562.
- Sakallı, H. 2015. Sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi 2015.
- Salı, J., Başak, B. ve Akca, E. (2015). Türkiye’de Ortaokul Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık *Anadolu Journal of Educational Sciences International*. 5(2), 109-130.Doi: 10.18039/ajesi.59645.
- Schenk, A.M.ve Fremouw, W.J. (2012). Prevalence, psychological impact, and copingof cyberbully victims among college students. *Journal of School Violence*, 11(1), 21-37.
- Semerci, A. (2017). Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Mağduriyet Durumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(4), 1285-1300
- Şahin, M. ve Akbaba, S. (2017). Okulda ve sanal ortamda zorbalık ve empati. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Şahin, M., Sarı, S.V., Özer, Ö. & Er, S.H. (2010). Lise Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlarda Bulunma Ve Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Görüşleri, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 257-270.
- Taylan, H., Aydın, F. ve Topal, M. (2017). Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorba Olma Durumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Sakarya İli Örneği. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 4(1). 41
- Topçu, Ç. (2008). *Siber Zorbalığın Empati, Toplumsal Cinsiyet, Geleneksel Zorbalık, İnternet Kullanımı ve Yetişkin Denetimiyle İlişkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Eğitim Bilimleri Bölümü.
- Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö. & Çapa-Aydın, Y. (2008). Examination of Cyberbullying Experiences among Turkish Students from Different School Types. *Cyberpsychology & Behavior*, 11 (6), 643-648.
- Turan S .ve Karasu Avcı E. (2018). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın Dijital Vatandaşlık Bağlamında İncelenmesi. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2018, 1(1),28-38.
- Utku M. (2015) Üniversite Öğrencilerinin Vatandaşlık Ve Sosyal medya Sosyal Ağ) Vatandaşlık Algısının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Erzincan.
- Willard, N. (2005). *Educator’s Guide to Cyberbullying and Cyberthreats*, OSDF Nation Conferance Tying It All Together: Compehensive Stratiges for safe and drug-free schols.

- Yaman, E., Eroğlu, Y. & Peker, A. (2011). *Bařa ıkma stratejileriyle okul zorbalığı Ve siber zorbalık*, İstanbul: Kaknüs.
- Ybarra, M., Diener-West, M. & Leaf, P.J. (2007). Examining the Overlap in Internet Harassment and School Bullying: Implications for School Intervention. *Journal of Adolescent Health*, 41, 42-50.
- Ybarra, M.L. & Mitchell, K.J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics, *Journal Of Child Psychology and Psychiatry*,